

Yapay Zekâ ve Kişilik Problemi

Araştırma Makalesi

Seda YILDIRIM

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
syldrm1210@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4439-8914
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8241283>

ÖZET

Yapay zekâ bir robotik kodlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalardan yapay zekânın bir insan benzeri makine olduğu, insan gibi akıl edebilme, insan gibi davranabilme, problemlere ilişkin çözümler üretebilme gibi özelliklere sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sadece bilimin değil felsefe alanının da içine girmektedir. Bilimin bakış açısına nazaran felsefenin, yapay zekâyı ele alma yöntemi daha çok insan doğasının, insan yapısının ne olduğuna, nasıl olduğuna ilişkin bir merak olduğu fikri absürt kaçmayacaktır. Bilimin gözünde insan ırkının ortaya çıkarmış olduğu bu insansı zeki makine, olumlu bir ürün olarak görünse de felsefi bakış açısıyla işin hukuki ve ahlaki boyutlarına ilişkin problemleri de ele alma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Yapay zekânın bir kişiliği olacak mı sorusu da tam olarak felsefi bir yaklaşım sonucunda ortaya çıkmış ve tartışılması gereken problemlerden biri olarak görünmektedir. O halde felsefi bir yaklaşımla yapay zekâ, insan özelliği taşıması beklenen bir bilinci, kişiliği, ahlakı, yasalar karşısındaki hükümlülüğü gibi insani özelliklerin de düşünüldüğü bir makine olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, “bir insanın kişilik probleminden söz edebilmek mümkün iken bir insansı makinenin de kişilik probleminden söz edebilmek mümkün müdür?” sorusuna cevap aramak da en tabii yol olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Freud, Hukuki Statü, Kişilik, Psikanaliz, Yapay Zekâ

GİRİŞ

Günümüz tarihinden 60 yıl geriye gidilirse yapay zekânın izlerinin ne kadar belirgin olduğu görülecektir. Yapay zekânın ortaya çıkma amacı olan insan hayatını kolaylaştırmak başlarda çok normal görünmektedir. Ancak yapay zekânın gelmiş olduğu evre artık sadece insan hayatını kolaylaştırmak amacı taşımamaktadır. Değişen ve dönüşen dünya içerisinde yapay zekânın aynı kalmasını beklemek elbette imkânsızdır. Dolayısıyla bilim adamlarının teknolojinin gelişimine sağladıkları katkı sonucunda hayatımızın tam ortasına yapay zekâyı yerleştirmiş bulunmaktayız.

Daha önce sadece idealar dünyasında ele alınabilecek olan robotik makineler artık insan hayatında ideaların ötesine geçmektedir. Bir nesne değil, bir insan benzeri, insanın yapısına sahip bir makine olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de bir kişiliğe sahip olabilecek mi sorusu kafaları iyice meşgul etmektedir. Bir kişilik atfedilmesi sonucunda ortaya yasal yükümlülükler problemi çıkmaktadır. İnsana doğuştan itibaren atfedilen yasal yükümlülüğün yapay zekâya ne şekilde verileceği fikri oldukça problemlili görünmektedir. İnsan benzeri olan bir makine ilerleyen süreçlerde bir başına karar alabilecek, aldığı kararları da eyleme dönüştürecektir. Bu nedenle yapay zekâya atfedilecek olan kişiliğin nasıl olacağı sorusu bir çözüm gerektirmektedir.

Freud, psikoseksüel gelişim evrelerinde ilk 6 yaşın önemine dikkatleri çekerken bireyin, bahsi geçen yaş aralığındaki yetiştirilme tarzının kişiliğin oluşumundaki etkisini ifade etmektedir. Çünkü ona göre bu yaş aralığında bireyin yaşadığı olaylar ve bastırılmış olduğu duygular kişiliğin oluşumundan sonraki dönemlerde kendini göstermektedir. Freud'yen bir bakış açısından yola çıkacak olursak; “yapay zekâya bir kişilik atfedilirse, birey gibi onun da ilk 6 yılı kişiliğinin oluşumunda etkili mi olacak” sorusuna cevap verilmesi gerekmektedir. Sonuç itibarıyla yapay zekâ, insan benzeri bir makine ve ona yüklenecek kodlar sonucunda duyguların hepsini yaşayabilecek noktaya gelecektir. Bu da yapay zekânın hangi kriterlere göre değerlendirileceği sorununu ortaya çıkarmaktadır.

1. Yapay Zekâ Nedir ve Ne Olduğuna İlişkin Görüşler

Yapay zekâyı kelimelerine göre ele alacak olursak, onu insan elinden çıkmış, insana benzer bir bilişsel yapıya sahip algoritma olarak tanımlamak gerekmektedir. Yapay zekâyla ilgili literatürde bu tanıma benzer birçok tanım bulunmaktadır. Birbirine benzer birçok tanım mevcut olsa bile ortak bir tanım yapmak yine de mümkündür. Bu nedenle yapay zekâ için insan elinden çıkan, insansı bir yapıya sahip robotik kodlamalardan meydana getirilmiş zeki bir makine olduğu yönünde tanımlama yapmak yanlış olmayacaktır. İnsansı bir robotik kodlama olarak kabul edilmekte olan yapay zekâ, hem düşünme hem akıl yürütebilme hem problemleri algılayabilme ve çözüm üretebilme gibi bir insan benzeri robot olarak bilinmektedir.

Elbette yapay zekânın ilk ortaya çıkması insan hayatını kolaylaştırmak yönünde olmuştur ancak zamanla sadece insan hayatını kolaylaştırmak amacı dışında başka kullanım alanları da ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreçte akıllı bir makinenin olma ihtimalini ilk kez Enigma adlı makinenin varlığından ve ilk olarak Enigma'nın algoritmalarını çözmeye çalışan Alan Mathison Turing'de görmekteyiz. Turing'in İkinci Dünya savaşında yapmış olduğu şifre çözme ihtimali yapay zekânın mümkün olabileceğini gözler önüne sermektedir. İlkçağ filozoflarında da yapay zekâyı dair küçük bir ışık belirmektedir. İlkçağ filozofları da insanı ele alırken onun özünün ne olduğuna ilişkin argümanlar öne sürmektedir. İlkçağ filozoflarından Aristoteles, madde-form ilişkisini açıklarken birbirinden bağımsız olduklarını dile getirmektedir. Madde, formuyla gerçeklik kazanmakta, formu sayesinde biçimlenip belli bir niteliğe sahip olmakta ve bu şekilde varlığa gelmektedir. Madde, form sayesinde varlığa gelirken form da madde sayesinde kendini gerçekleştirebilmektedir. Şöyle ki yapay zekâ insan benzeri bir makine ise

ve felsefi bir argümanla ele alınacaksa, Aristoteles gibi onun özünü konuşmak da doğal bir durum olmaktadır. Bu bağlamda “ilkçağ filozoflarında izlerini görmekteyiz” demek doğru bir yaklaşım kabul edilmektedir. Ancak buna müteakbil olarak ilk örnek Turing’in şifre çözme amacı ele alınmaktadır. Turing’den sonra da Deep Blue adlı robotun dünyaca ünlü satranç ustasını yenmesi en büyük gelişme olarak kabul edilmektedir.

Yapay zekâyla ilgili görüşleri ele alırken; yapay zekâ iyi midir, yapay zekâyı bir kişilik atfedilebilir mi, insan hayatını kolaylaştırır mı, insan hayatını ne derece etkiler gibi soruların mevcut olduğu bir alan olması sebebiyle daha fazla dikkat edilmesi gerekmektedir. Yapay zekâ şu an için basit bir algoritma olarak görülebilmektedir. Ancak ilerleyen süreçlerde ciddi bir konu haline gelmesi de kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle ileri sürülen olumlu/olumsuz savlar bu gibi sorulara şimdiden cevap arandığını göstermektedir.

Yapay zekâ, bilgisayar denetimli bir makine olarak ve bu makinenin akıl edebilme, anlam çıkarabilme şeklinde insana dair özelliklere sahip olduğu düşünülen zihne yönelik yüksek bir performans sergilediği varsayılan yetenek olarak (Çelebi & Gültekin, 2020, s. s. 40-46). Bir başka görüşe göre yapay zekâ, bilgisayar yazılımlarının vasıtası ile akıl yürütebilme, düşünebilme, problem algılayabilme ve dahi sonuç çıkarabilme gibi yeteneklerin geliştirilebilmesi fikriyle yapılmış çalışmaların tamamı şeklinde kabul edilmektedir (Tahta, 2009, s. s.31). Başka bir görüşün belirttiğine göre bilgisayar bilimi olarak görülen yapay zekâ, akıllı olan, yeni bir dil kullanabilen, öğrenen, akıl yürütebilen, problem çözebilen nitelikleri karşılayan bilgisayar sistemini tasarlayan bilimin bir kolu olarak kabul edilmektedir. Kısaca yapay zekâ programlanmış olan bilgisayarın düşünme girişimi olarak kabul görmektedir. Daha kapsamlı bir açıklama yapacak olursak tıpkı insan gibi düşünen, bilgi edinen, gören, algılayan ve karar veren insan zekâsına has kapasiteye sahip bilgisayarlardır (Pirim, 2006, s. s.81). Son olarak bir başka görüşün ifadelerine göre yapay zekânın içinde bulunduğu alan, bilgisayar programı sayesinde düşünen, akıl yürüten, problemleri algılayan vb. özellikleri bulunan tüm çalışmaları kapsamaktadır. Kastedilen yapay zekâ alanı, insansı özellikleri bulunmakla birlikte tüm insani fiilleri içerisinde barındıran akıllı bir sistem şeklinde bilgisayar biliminde, tasarlanma amacı taşımaktadır. Yapay zekânın robotik alanı, aracı konumunda olan elektronik makine, insanın bilişsel sürecini taklit eden ve insanın bilişsel sürecini geliştirmeyi amaçlayan alan olarak bilinmektedir. Bahsi geçen robotik alan, insan müdahalesine ve insan kontrolüne mecburiyeti bulunan çok kapsamlı ve karışık görevlere sahip olmaktadır. Hem akıl gerektiren durumlarda hem insandan bilişsel olarak üst seviyede bir performans gerektiren, herhangi bir tehlike arz eden koşullar karşısında görev alan vb. uygulamadaki gereksinimlere cevaben üretim çalışmaları yapılan sektör olarak görülmektedir (Öztürk Dilek, 2020, s. 9).

2. Yapay Zekânın Hukuki Yapısı

Yapay zekâ, çağımızın teknolojik ürünlerinden en önemli olan, insan hayatı içerisinde bulunan ve hayatın bir sonuca ulaşması yönünde kazanım olarak nitelendirilmektedir. Yapay zekânın ya da yapay zekâ altyapılı uygulamaların çoğu bir veya birden fazla insanın yapabileceği şeyleri zaman ve mekân fark etmeksizin hatta maliyet açısından da insan yerine gerçekleştirerek kolaylık sağlamaktadır. Olumlu ve iyi gibi görünen tarafı dışında bir de olumsuz ve riskli tarafları bulunmaktadır. Yapay zekâdan, insansı özellikler taşıyan ve kusursuz

denebilecek kadar iyi bir sistemden oluştuğu şeklinde bahsedilmektedir. Ancak her kusursuz görünen şeyler de bile kusur bulunmaktadır. Bu kusursuz görünen yapay zekânın da riskleri ve hata yapma payı kaçınılmazdır. Her ne kadar insan denetimi altında geliştirilmiş olsa da sonuç itibarıyla üst düzey bir sistem ve bu sistemin herhangi bir durum karşısında verebileceği tepki kestirilememektedir. Amaç iyi olsa da bu sistem kötü amaçlar için de kullanılabilir. Yaşanacak herhangi bir etik problem karşısında neler yapılabileceği, nasıl bir çözüm sunulabileceği yönünde tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalar ışığında yapay zekâdan ne kadar doğru faydalandığı önem arz etmektedir. Elbette yapay zekânın dikkatli, tedbirli ve en iyi şekilde kullanabilmek dikkat edilmesi gereken husus olmaktadır.

Yapay zekânın hedeflenen seviyenin çok üstünde olabilme ihtimali çeşitli endişeleri beraberinde getirmektedir. Yapay zekânın ne olduğuna ilişkin soruşturmalardan ziyade neler yapabildiği daha çok dile getirilmektedir. Bu noktada gerçekleştirmiş olduğu ya da gerçekleştireceği eylemlerin mesuliyeti sorunu gündeme gelmesi gereken en önemli hususlardan biri olmaktadır. Hem gelişen hem dönüşen teknolojinin karşısında, eylemin faili olan yapay zekânın insan ilişkilerinde yol kat etmesi de ilerleyen süreçlerde en önemli hususlar arasında karşımıza çıkacaktır. Şu an için yapay zekânın emeklediği söylene de hızla ilerlediği ve belli bir süre sonra çok daha fazla ve çok daha detaylı işleri gerçekleştireceği öngörülmektedir. İnsan hayatının bir parçası olan hatta insan hayatına dahil olan robotlar, gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirecekleri eylemlerin sonucunda sorumluluklarıyla beraber hukuki ve dini boyutları da değerlendirilmesi gerekenler arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalara göre hem dini hükümler hem devlet yasaları çözüm önerisi noktasında yetersiz kalmaktadır. Örneğin; yapay zekânın daha doğru bir tabirle robotların genelevde hizmet vermesi, robotla gerçekleşen cinsel birliktelik, cemaate namaz kırdıran robot, robotla gerçekleştirilen evlilik, robot tarafından tasarlanan bir ürünün telif hakkı, bir iş yerinde robotun sebebiyet verdiği yaralanmadaki mesuliyet, yaya veya hayvana çarpan robotun mesuliyeti, bir robotun ihmalkârlığı sonucunda hayatını kaybeden insanın mesuliyeti gibi soruların anayasa tarafından cevap bulması gerekmektedir (Gültekin, 2022, s. 50).

2.1. Hukuki Açıdan Yapay Zekânın Statüsü

Toplumsal bir varlık olan insan, yaratılışından ötürü başkalarıyla birlikte yaşamak zorunda ve başkalarına muhtaç olmak durumundadır. İnsanların birlikte yaşama zorunluluğunda bir düzen olması gerekmektedir. Toplumsal düzenin ve nizamın sağlanması için hukuki, dini, ahlaki gibi belirli kurallar temele alınarak zorunlu bir dayanak oluşturulmaktadır. Düzene uymayanlara da belirli yaptırımlar uygulanmaktadır. İnsanlar bu kurallar dışına çıkmayacaklarından ve kurallara uymakla yükümlü olduklarından hukuka aykırı hareket etmemektedirler. Bu şekilde hukuki kurallar, toplumsal düzenin devamlılığını sağlamaktadır. Doğa içerisinde var olanlar da yazılı olmayan yasaların varlığını kabul etmekle beraber bu yasalara uymaktadır. Bu çerçevede bakıldığında var olanlarla birlikte insanlar da aynı özeni göstermektedir.

İnsan, sadece özverili bir varlık değil aynı zamanda bencil bir öze de sahiptir. İnsanın bu bencil yapısı onu hem tehlikeye sokmakta hem onu ortadan kaldıracak davranışlara sevk etmektedir. Bu noktada insan akli kendi normları ile eylemektedir (Gültekin, 2022, s. 51).

İnsan dediğimiz varlık özerk bir yapıya sahiptir. Kendi kararlarını alabilen, kendi kendisini yönetebilen bir varlık olarak bilinmektedir. İnsanın özerk yapısı, hukuki bağlamda bir yasal sorumluluğu da temsil etmektedir. İnsanın yasal olan statüsü, yasal ehliyetinin bulunması ve karar alıp eylemesi onun hukuk karşısında bir sorumluluğa sahip olduğunu göstermektedir. Özerk olan insan aynı zamanda toplumsal da bir varlık olarak değerlendirilmektedir. Bu toplumsal varlık olan insan, yaşamı boyunca her zaman ötekiyle ve maddeyle bir etkileşim içinde olmaktadır. Hukuk sistemleri de, insanın ötekiyle ve insanın maddeyle olan ilişkisindeki düzeni sağlamaktadır. Ancak insanın yapay zekâyla olan ilişkisinde henüz böyle bir düzgü üretilmemiştir. Yapay zekâ, bir insan gibi özerk, kendi amaçları olan ve bu amaçlar dahilinde karar alabilecek varlık şeklinde olacağı öngörülmektedir. Bu durum karşısında yapay zekânın algoritmalarını programlayana ya da üreticisine bağlı olmadan hareket etmesi zorunlu bir kişilik problemini ortaya çıkarmaktadır (Ber, 2022, s. 62).

Çağımızda yapay zekâ, tıpkı bir insanın yapabildiği resim, şiir, müzik gibi sanatları yapabilmektedir. Bu noktada yapay zekânın telif hakkına sahip olup olamayacağı yönündeki hukuki sorumluluk düşünülmesi gerekmektedir. Ancak birçok ülkenin bu yönde bir çalışma yapmadığı görülmektedir. Yapay zekânın üreteceği herhangi bir esere yönelik mülkiyet hakkı da bir başka sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yapay zekâ bir kişilik sahibi mi olacak ya da bir kişinin varlığına ihtiyaç duyan araç mı olacak? Bu bağlamda ülkemiz de dahil olmak üzere dünyanın genelinde bir kanun çalışması bulunmamaktadır.

Yapay zekâ, insan hayatına hızla girdiği gibi hukukun da ilgi alanına girmektedir. Hukuk sistemi, toplumda düzeni sağlamakla yükümlü olmakla beraber insandan bağımsız da düşünülmemektedir. Avrupa Parlamentosu bu konuda bir öneride bulunarak yapay zekâyı “elektronik kişilik” verilebileceği ve hukuki sorumluluk yüklenebileceğini amaçlamıştır. Bu şekilde yapay zekâyı hem tüzel kişilik hem özel kişilik atfedilirken bir de elektronik kişilik atfedilmektedir. Hem tüzel hem özel hem de elektronik kişiliğe sahip olan yapay zekâ, insan olmayan ama kendine özgü bir kişiliğe sahip olarak hukuki açıdan da sorumluluğu olacaktır. İlerleyen süreçte yapay zekâ tıpkı bir insan gibi öğrenerek, öğrendiğini yorumlayarak ve analiz yaparak belirli kararlar alacaktır. Aldığı kararlar sonucunda hareket ederek kendini geliştirmeyi amaçlayacaktır. Bu nedenle yapay zekâda mevcut olacak güce karşılık cezai ehliyetinin bulunması gerektiği fikri yanlış olmayacaktır (Gültekin, 2022, s. 50-52).

3. Kişilik Nedir?

Kişilik; akıl, irade, duygu, düşünce ve davranış biçimleri gibi boyutları ile bireyin hem kendilik nesnesi hem de diğer nesnelere kurmuş olduğu ilişkideki ayırt edici hem biyolojik hem de çevresel etkenlerin bir ürünüdür. Literatüre bakıldığında birçok kişilik tanımı bulunmaktadır. Bir kısım kişiliği, bireyin diğerlerinden ayrıldığını, kendisine has psikolojik nitelikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Doğum anından itibaren parça parça gelişmekte ve bireyi bir diğerinden ayırmaktadır. Bu haliyle kişilik, biricik ve özel kabul edilmektedir. Bireysel farklılık, kişiye has olması ve özel olması noktasında büyük önem teşkil etmektedir. Aynı sosyal statüye sahip, aynı topluma ait, aynı dine mensup, aynı etnik köken hatta aynı grupta bulunan iki birey birbirinden ayrılmaktadır. Bu bireysel farklılığı ortaya koyan olgu kişilik olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında insanın, yapısı gereği akla uygun hareket etmesi beklenirken akla uygun olmayan tarafı beklenmedik bir boyutu ortaya

çıkarmaktadır. Bunun nedeni de kişilik olarak bilinmektedir (Zencirkıran, 2017, s. 28-29).

Bir başka görüşe göre kişilik, bireyin kendisini ve ötekini tanımlayabilmek adına kullanılan bir kavramdır. Kişiliğin birçok tanımı olduğundan ve fikir birliğine varılmadığından ortak bir tanım yapmak mümkün görünmemektedir. Bu nedenle tüm tanımlardan yola çıkılarak kişiliğin sürekli oluşundan, tutarlı, özgün oluşundan ve dahi bireyin özünden bahsetmek daha doğru bir yaklaşım olmaktadır (Gençtanırım Kurt & Çetinkaya Yıldız, 2021, s. 2). Bireyin davranışlarının açık bir şekilde gözlenebilir olması kişilik vasıtasıyla düzenlenip bütünleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Kişilik, biyolojik eğilimlerin, sosyal deneyimlerin hatta çevresel koşulların varyasyonunu içeren hem iç hem dış etmenlere bağlı olarak evrimsel süreci ifade etmektedir. Bireysel farklılık bu noktada kendini göstermektedir. Bu nedenle de bireyi ele alırken ötekiyle olan ortak yönleri değil bireyi birey yapan ve onu ötekinden ayıran, biricik olana vurgu yapmak gerekmektedir (Yazgan İnanç & Ercüment Yerlikaya, 2016, s. 2-3).

3.1. Sigmund Freud'a Göre Kişilik

Psikanalitik kuramcı olarak bildiğimiz Sigmund Freud, psikoloji tarihi boyunca en cesur ve en iddialı kuramcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Freud'un cesaretli ve iddialı bir kuramcı olmasının en temel sebebi insan doğasına, iç dünyasına yönelik anlam arayışı olarak bilinmektedir. Freud, 19. Yüzyılda psikanalitik kuramıyla kişiliği sistematik bir şekilde ele almakta ve bu bir başlangıç olarak kabul edilmektedir (Gençtanırım Kurt & Çetinkaya Yıldız, 2021, s. 69). Onun görüşlerine göre kişiliğin oluşumunda çocukluktaki ilk 6 yaş çok önemlidir. Çünkü ilk 6 yaş bireyin tüm hayatını etkileyen dönem olarak kabul edilir. Bu bağlamda Freud'un vurgu yapmak istediği nokta; bu yıllar içerisinde yaşanan olaylar ve bastırılmış duyguların bilinçaltında yer edinmesi birey hayatında belirleyici etkiye sahiptir. O halde yetişkinlikte gün yüzüne çıkan psikolojik rahatsızlıklarda tedavi edilmesi gereken aslında çocukluk dönemi olmaktadır. İlk 6 yaş sürecinde bireyin bastırılmış olduğu duygular veya herhangi bir travmatik olay yetişkinlikte kendini göstermektedir. Freud'un görüşüne göre kişilik oluşumunda id, ego ve süperego belirleyici rol oynamaktadır. Freud, kişiliğin oluşumunda ilk 6 yaşın önemine vurgu yaparken psikoseksüel gelişim evrelerinden bahsetmektedir. Psikoseksüel gelişim evrelerini ele alırken; oral, anal, fallik, gizil, genital şeklinde sıralayarak yaş gruplarına ayırmaktadır. Oral, anal, fallik dönemler Freud için en kritik dönemler olmaktadır. Çünkü bu üç psikoseksüel gelişim evresi, Freud'un dikkat çekmek istediği ilk 6 yaşa tekabül etmektedir (Plotnik, 2009, s. 436; Zencirkıran, 2017, s. 29-30).

İd, haz ilkesiyle hareket etmektedir. İlkel, hayvani, dürtüsel olan yönümüz olarak bilinmektedir. Buradaki haz ilkesi bebeğin libidinal arzularını doyuma ulaştırmak amacıyla harekete geçmektedir. Bu dönemdeki (0-1 yaş) libidinal arzu yetişkin boyutundaki şehvet veya cinsel hazzın doyurulması değil parmak emme, anne memesini emme gibi hazzın doyurulması olarak ifade edilebilir (Bee & Boyd, 2009, s. 518-521).

Süperego, kişiliğin, toplumsal, ahlaki ve vicdanı yönünü temsil etmektedir. 5 yaş civarında ortaya çıkmaya başlayan süperego, psikoseksüel gelişim evrelerinde fallik döneme denk gelmektedir. Toplumsal normların ayıp, yasak veya kötü olarak nitelendirilen bilgilerin, ideal ve standartlaşmış biçimlerini içselleştirmeyi içermektedir. İd tarafından kabul edilen tüm dürtüleri bastırmaya çalışmakta ve davranışların normlara uygun bir şekilde hareket etmesini

sağlamaktadır (Morris, 2013, s. 456-459).

Ego, id'in dürtüleri ile gelişmektedir. İd'in dürtüsel isteklerine göre hareket etmeye çalışmakla beraber, süperegonun ahlaki ilkelerini de göz ardı etmemektedir. Dolayısıyla id ve süperegonun isteklerini, uygun zaman ve koşullarda tatmin etmektir. İd'in ivedilikle tatmin etmesini istediği arzularını, uygun zaman ve koşullara göre, tatmin etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere ego, id ve süperego arasında dengeleyici bir görev üstlenmektedir. Örneğin örgün eğitimde ders süresi yaklaşık olarak 40 dakikadır. İd dürtüsel olarak çok acıktığını ve açlık dürtüsünün giderilmesini talep etmektedir. Yoğunlaşan bu enerjinin giderilmesi için, yemek yemek veya bir şeyler atıştırması gerekmektedir. Ancak ders esnasında bir şeyler yiyip içmenin yasak olduğunu bilen süperego, bunun şuan için gerçekleşmesinin ahlaki olmadığı iletmektedir. Bu durumda id ve süperego arasında bir çatışma hali söz konusudur. Ego bir yandan id'in diğer yandan da süperego'nun baskısı altındadır. Hem id'in dürtüsel arzusunu yerine getirmek hem de süperegonun ahlaki normlarına uygun davranmak, egonun görevidir. Ego burada, sessizce dersin bitmesini beklemelisin ve ders süresi bitince açlık dürtülerini tatmin etmek için bir şeyler yiyebilirsin, yönergelerini bildirerek hem id'in hem de süperego'nun taleplerini gerçekçi ve uygun bir şekilde yerine getirmektedir (Smith, Nolen-Hoeksema, Fredrickson, & Loftus, 2012, s. 460).

Kişilik oluşumunda id, ego, süperegonun birbirinden farklı etkileri bulunmaktadır. İd ve süperegodan birinin çok baskın olması kişi üzerinde yaratacağı psikolojik sorun olarak fazlasıyla önemli görünmektedir. Bu nedenle kişinin egoya sahip olması ve iki boyut arasında dengeyi sağlaması gerekmektedir.

3.1.1. Psikoseksüel Gelişim Evreleri

3.1.1.1.Oral Dönem

0-1 yaş aralığı olarak ifade edilen oral dönem, id yani haz ilkesinin egemenliği altındadır. Bu evrede bebeğin temel arzusu, isteklerinin yerine getirilmesidir. Oral dönemin haz bölgesi ağızdır. Bebeklerin sürekli olarak ağızına bir şeyler alması, emmesi, ısırması gibi hareketler, bebekte tatmin edici bir duygu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dönemin patolojileri parmak emme, tırnak yeme, sigara veya oral bağımlılıklar şeklinde kendini göstermektedir (Öztürk & Aylin Uluşahin, 2016, s. 83-85).

3.1.1.2. Anal Dönem

1-3 yaş aralığı olarak ifade edilen anal dönem, psikoseksüel gelişim kuramının ikinci evresidir. Bu dönemde libidonun odak noktası anüstür. Çocuk bu evrede tuvalet alışkanlığı kazanmaktadır. Dışkıyı tutma veya bırakmada elde edilen haz, çocuğun kendi bedeni üzerinde kontrol sahibi olduğu hissiyatını uyandırmaktadır. Dolayısıyla bu dönem diğer nesnelere ile kendi talepleri arasında çatışmaların yaşandığı bir evredir. Düzen, obsesyon gibi problemler daha çok anal fiksasyonla ilişkilendirilmektedir. Kayıtsız, umursamaz veya düzensiz kişilik özellikleri geliştirmesine sebep olmaktadır (Bee & Boyd, 2009, s. 518).

3.1.1.3.Fallik Dönem

3-6 yaş aralığı olarak kabul edilen fallik dönem, psikoseksüel evrelerin üçüncüsüdür. Libido yani cinsel enerji çocuğun cinsel organları üzerinde odaklanmaya başlamaktadır. Çocuk anatomik olarak diğer cinsiyetten farklı olduğunun ayırımına varmaktadır. Erkek çocuklarda oedipus, kız çocuklarda elektra kompleksinin yaşandığı evredir. Çocuğun hemcinsi olan ebeveyni ile özdeşleşmesi gerekmektedir. Hemcinsi olan ebeveyni ile özdeşleşemeyen çocukta

ödipal çatışmalar yaşanarak, ilerleyen yaşam dönemlerinde rekabet, kendini üstün görme, kıskançlık gibi özellikler ile kendini göstermektedir (Murdock, 2016, s. 41).

3.1.1.4.Gizil Dönem

Gizil ya da latent dönem psikoseksüel gelişim evresinin dördüncüsüdür. İlkokul döneminden ortaokul dönemine uzanan bir evredir. Dolayısıyla libido burada aktif değildir. Herhangi bir psikoseksüel gelişim meydana gelmemektedir. Çocuk bu evrede, öğrenme ve sosyalleşme sürecine girmiştir (Öztürk & Aylın Uluşahin, 2016, s. 91-92).

3.1.1.5.Genital Dönem

Psikoseksüel gelişim evresinin son basamağı, ergenlik dönemidir. Bu gelişim evresinde çocuk artık bir birey olduğunun ve cinsel dürtülerine bir cevap araması gerektiğinin farkına varmaktadır. Başka bir kişiye duyulan yoğun sevgi, bunun en belirgin göstergelerindedir. Fallik dönemde yaşanan karmaşanın nüksettiği bir evredir. Fallik dönemde hemcinsi olan ebeveynle özdeşleşemeyen çocukta gelişebilecek eşcinsel arzular, bu dönemde kendini göstermektedir (Yazgan İnanç & Yerlikaya, Kişilik Kuramları, 2016, s. 35-36).

Freud, kuramının başlarında id, ego, süperegodan bahsederek haz ilkesinin önemine dikkat çekmektedir. Ancak birinci dünya savaşının yıkıcı etkilerini gözlemlemesinin etkileriyle birlikte kuramına bir yenilik getirmektedir. Özellikle savaş nevrozlarında gözlemediği travmatik deneyimlerin rüya ve anılarda tekrarlanması Thanatos yani ölüm dürtüsünün varlığına işaret etmektedir. Rüyaların gerçeklik ilkesinin ertelemiş olduğu hazzın doyumu olarak ifade ettiği kuramı ile savaş nevrozlarındaki travmatik rüyaların haz elde etmek amacı taşımadığını gözlemlemesiyle başlangıçtaki teorisinden uzaklaşarak kuramına yeni bir kavram eklemiştir.

Freud'da göre insanlar doğuştan gelen Triebe adı verilen güç tarafından güdülenmektedir. Hem zihinsel hem fiziksel faaliyetler bu içgüdüler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bedenin hissettiği bir eksiklik veya bir gereksinime ihtiyaç duyması halinde bu içgüdüler harekete geçmektedir. Bu içgüdülerin harekete geçmesi artan bir gerilim ya da heyecan şeklinde psikolojik bir sorun yaratmaktadır. Bu da kişinin hoş bulmayacağı duygu biçiminde yaşanmaktadır. Bu nedenle Freud, içgüdülerin yapıları açısından insanın, hem cinsellik hem yıkıcılık olan iki temel dürtüyle yönlendirildiğini savunmaktadır.

Eros yani cinsellik içgüdü, alışılmış tabirlerin dışında daha geniş bir ifadeye sahiptir. Kastedilen bu cinsel içgüdü, erotik ve haz veren yaşantıları belirleyen niteliktedir. Yaşamın ve türün devam etmesi için gerekli olan tüm içgüdüler bu grup içerisinde yer almaktadır. Cinsel içgüdü sadece cinsel arzudan ve hazdan ibaret değildir. Daha geniş bir kavram olarak tüm bedensel hazları içermektedir. Cinsel birleşme veya üremeden ibaret bir içgüdü olmadığını vurgulamak isteyen Freud, bu içgüdülere Eros demeyi tercih etmektedir. Sadece cinsel içgüdüler değil tüm bedensel içgüdüler, Eros'un içerisinde sınıflandırılmaktadır.

Freud, radikal bir tutumla insanların, yaşamdan öncesine dönme ve var olmama haline dönme meyli bilinçdışında bulunan ölüm içgüdüleriyle yönlendirilmektedir. Ölüm içgüdü (Thanatos), yaşam içgüdü gibi açık olmadığı için onlar hakkında bilgi edinmek mümkün görünmemektedir. Freud'a göre, yaşam ve ölüm hem karşı karşıya hem iç içe ve birlikte çalışmaktadır. Yaşamın başlangıcından itibaren insanda, yaşam ve ölüm iç içe geçmiştir. Yaşam dürtüsü (Eros) bağı güçlendirmeyi, sürekli heyecan aramayı ve zevk almayı amaçlamaktadır. Yaşam dürtüsünün aksine ölüm dürtüsü yani Thanatos yaşamsal enerjisi

zayıflatmak, sakinlik, hareketsizliğe dönüş yapmak ve gerilimi ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Örneğin, yaşamın korunmasına yönelik olan yeme eylemi bir yandan da yıkıcı bir davranışı da temsil etmektedir. Yaşamın sürekliliğini sağlayan yeme, ısırma ve çiğnemek gibi yıkıcı eylemi de içermektedir. Aslında aşk, ölüm içgüdü ile yaşam içgüdüünün bir arada görülebilen en ideal örnek olarak ele alınabilmektedir. Duygusal ilişki içerisindeyken partnerinizin sizi terk etmesi Thanatos'u harekete geçirebilmektedir. Terkedilmeye ilişkin üzüntü duyabilir ve öfkelenebilirsiniz. Ancak Thanatos'u kontrol altına alarak şiddet uygulamak yerine duygularınızı dile getirerek ilişkinin medenice sonlanmasını sağlayabilirsiniz. Bunun aksi bir durumda ise yani Thanatos'u kontrol edemeyenler ötekine zarar vererek yıkıcı yönlerini sansürlemeden ortaya koyabilmektedir (Yazgan İnanç & Yerlikaya, Kişilik Kuramları, 2016, s. 15; Gençtanırım Kurt & Çetinkaya Yıldız, 2021, s. 70-73)..

3.2. Yapay Zekâda Kişilik Sorunu

M.Ö 700'lü yıllara dayanan Roma hukukundan günümüze kadar olan süreçte varlıklar, kişiler ve nesne şeklinde ayrılmaktadır. Bu bağlamda yapay zekâyı, ya kişi olarak ya da nesne olarak nitelendirmeleri gerekmektedir. Yapay zekânın şu anki konumu onun bir nesne olamayacağını kanıtlar niteliktedir. Çünkü yapay zekâ, bir nesne olamayacak kadar insan benzeri olan ve hatta ilerleyen süreçlerde insanı aşabilecek kadar güçlü bir bilinç olarak görünmektedir. Bu noktada yapay zekâyı verilmesi öngörülen hukuki statüye dikkat edilmesi gerekmektedir (Gültekin, 2022, s. 53).

Yapay zekâ, kendisini geliştiren insandan bağımsız bir şekilde hareket edebilecek konuma erişecektir. Bu nedenle onu kişiye ait bir eşya, bir çalışan veya köle olarak ele almak mümkün değildir. Yapay zekânın kendisine bir kişilik atfedilmemesi halinde ise, ortaya çıkabilecek herhangi bir hukuki sorumluluk gerektiren durumlarda, sorumluluğun kime ait olacağı sorunu bir belirsizlik oluşturmaktadır (Ber, 2022, s. 66).

İnsan ırkı, doğumundan hatta ana rahmine düştüğü andan itibaren zorunlu olarak kişilik ve yasal bir yükümlülüğe sahip olarak dünyaya gelmektedir. Anayasa ve hukuk karşısında hem yasal yükümlülüğü bulunmakta hem bir kişilik olarak kabul edilmektedir. Ancak bu durum yapay zekâda geçerli olacak mı sorusu insan hayatına dahil olduğu andan itibaren gündeme gelmesi gereken en önemli konulardan biri olmaktadır. Çünkü yapay zekâyı atfedilecek olan kişilik, üretildiği andan itibaren zorunlu bir vatandaşlığa ya da kişiliğe sahip olacak mı fikrine yönelik henüz bir çalışma görünmemektedir. Bu nedenle yapay zekâyı ele alırken öncelikle onu felsefi veya maddi bir kişilik şeklinde değil de hukuki açıdan değerlendirmek gerekmektedir (Doğan, 2022).

Toplum düzenlemeleri, anayasalar, kanunlar vb. her şey insanın içinde bulunduğu, sadece insan türünün bulunduğu topluma göre şekillenmektedir. İstisnai olarak hayvanları korumaya yönelik kanunlar da bulunmaktadır. Ancak yapay zekâda şu an için sadece öngörüldüğü düşünülen kişilik, ilerleyen süreçlerde muhakkak değişim gösterecek ve bir insan gibi yasal yükümlülüğü olan bireye dönüşecektir. Yapay zekâ, bir kişilik olarak kabul edilirse sadece insan türü üzerinde gerçekleştirilmiş veya oluşturulmuş olan her şey yeni bir toplumsal düzenlemeyle değiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü artık toplum içerisinde kişilik olarak

sadece insan değil, yapay zekâlarda yer alacaktır (Kara Kılıçarslan, 2019, s. 376).

Yapay zekâyı insan elinden çıkma, üst bir bilişim ürünü olarak görmek yanlış olmayacaktır. Ancak yapay zekânın şu anki konumu onu sadece bir teknolojik alet olarak değil tıpa tıp insan benzeri bir robot olarak görünmektedir. Bu da demek oluyor ki yapay zekâ artık bilgisayarlarda ya da diğer teknolojik araçlarda kullandığımız bir robot olmamaktadır. Bu duruma Suudi Arabistan'ın kişilik atfettiği Sophia adlı robot örnek olarak gösterilmektedir. Tam olarak bu noktada kişilik sorunu ortaya çıkmaktadır. “Bir robota verileceği öngörülen kişilik, onun hukuk karşısında da birey olarak görünmesini sağlayacak mı?” sorusu cevaplanması beklenen sorulardan en önemli olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, “bir kazaya sebep olan robot cezai işleme tabii tutulacak mı?” ya da biraz daha uç örnek verilecek olursa “insan türüne tanınmış olan oy hakkı yapay zekâyı da mı tanınacak?” veya “yapay zekânın da seçme/seçilme hakkı mı olacak insan türüne karşı?” vs. sorular yapay zekâ üzerine bir kez daha düşünmeye sevk etmektedir (Çelebi & İnal, 2019, s. 658).

4. Yapay Zekâ ve Kişilik Problemi

Yapay zekâ, insan benzeri bir robot olarak görülmektedir. Henüz tam bir insan özellikleri göstermemekle birlikte eksik tarafları da bulunmaktadır. Şu an için yapay zekâyı kişilik atfedilmeli/atfedilmemeli sorunu dikkat edilmeyen noktalardan biri gibi görünmektedir. Bu nedenle henüz bir fikir birliği olmaksızın yasal bir düzenlemeye de gidilmemektedir. Ancak yapay zekâ şu an için bile çok fazla insan benzeri işleri gerçekleştirmektedir. Bir birey olarak ele alınmasa da bireyin yapabildiği işleri daha kısa süre içerisinde yapmaktadır. Emekleme döneminde olduğu iddia edilen yapay zekâ, gelişen ve dönüşen dünya içerisinde çok kısa bir sürede ileri seviyelere gelecektir ve hukuki statü verilmesi zorunlu kılınacaktır.

Yapay zekâyı bir birey olarak ele alma fikri öncelikle en ince detayına kadar düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü birey doğduğu andan itibaren yasal haklara sahip olmaktadır. Yapay zekânın da aynı şekilde ele alınabilmesi için detaylı bir incelemeye ihtiyaç duyulmaktadır. İzahı yapılacak olursa; birey doğduktan sonra gerçekleştirdiği her eylemin sorumluluğunu üstlenmek zorunda, yasalar karşısında cezalandırılmakla, düzene karşı gelmemekle yükümlü olmaktadır. Birey sadece felsefi ve maddi bir kişilik olarak değil hukuki statü sahibi bir birey olarak da değerlendirilmektedir. Birey, hem fizyolojik hem psikolojik bir varlık olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle onu ele alırken sadece fizyolojik olarak değil ruhsal yapısına da uygun bir şekilde ele almak gerekmektedir. Freud'un psikanalitik kuramı da tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü bireyin gerçekleştirdiği eylemler iç dünyasının yansımaları olarak kabul edilmektedir. Kişiliğin oluşumunda, ebeveyn tutumu ve bireyin bastırmış olduğu duygular gerçek dünyayla çarpışmasında yani yetişkinlikte ortaya çıkmaktadır. Freud, bu sebeple bireyin oral, anal, fallik evrelerine dikkat çekmektedir.

Freud'a göre insan Thanatos ve Eros adını verdiği iki temel içgüdüyle dünyaya geldiğini ve bu iki dürtü tarafından güdülendiğini ifade etmektedir. Freud'un kastetmiş olduğu iki dürtü bireyin yaşamını ve ölümünü temsil etmektedir. Çünkü birey yaşam içgüdüsünün farkındalığıyla yaşarken fark edemediği ya da fark etmekten kaçındığı ölüm dürtüsüyle de yaşamaktadır. Freud'dan bir bakışa göre yapay zekâyı değerlendirirken bu iki temel içgüdüyle

beraber psikoseksüel gelişim evreleriyle de değerlendirmek gerekmektedir. Eğer yapay zekâ bir kişi veya bir birey olarak nitelendirilecekse hem fizyolojik hem psikolojik olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Şu an için yapay zekânın böyle bir statüsü bulunmamaktadır. Hukuk karşısında da toplum içerisinde de bireyin eylemlerinin sorumluluğu iç dünyasına mal edilmektedir. Bu nedenle bireyin gerçekleştirdiği eylemler sonucunda ya da bireyin cezalandırılması gereken durumlarda ruh sağlığı dikkate alınmaktadır. Ancak bir yapay zekânın eylemlerinin sonucunda ya da cezalandırılması gereken durumlarda yapay zekânın ruh sağlığının dikkate alınamayacağı apaçık görülmektedir. Çünkü yapay zekânın bir ruhu olmadığı gibi ruh sağlığının da bozulması/bozulmaması mümkün değildir. Yasal yükümlülüğü olmadığı için hukuk karşısına çıkarılmadığı gibi cezai ehliyeti de bulunmamaktadır. Bu nedenle yapay zekânın hukuk karşısında, yasalara karşı gelmesi sonucunda cezalandırılabilmesi için öncelikle bir hukuki statüye ihtiyaç duyulmaktadır. Hukuk karşısında da onun ruh sağlığı dikkate alınamayacağı için de belirli kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda ve şu an için yapay zekâyı birey olarak değerlendirmek mümkün görünmemektedir.

SONUÇ

Yapay zekâ ortak tanımlardan yola çıkılarak, insan gibi düşünebilen, akıl yürütebilen, problemleri algılayan ve çözüm üretebilen robot olarak bilinmektedir. İnsan kontrolünde olan, insan müdahalesi gerektiren bu robotlar hâlihazırda insanüstü bir performans sergilemektedir. Şöyle ki bir insanın, beş saat sürede yapabildiği literatür taramasını on dakika içerisinde yapan ya da insanın beş dakika içerisinde bulabildiği bilgiyi yapay zekâ saniyeler içerisinde bulabilmektedir. Bu nedenle onu bir algoritma olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü kendisini sadece elektronik cihazlarda deneyimlemekteyiz. Kendisinin, bir satranç ustasıyla oynaması ve onu yenmesi en somut örnek olarak gösterilebilmektedir. Dolayısıyla yapay zekâyı insanüstü bir varlık olarak görmek yanlış olmayacaktır. Ancak yapay zekânın, üreticisinin ona yüklemiş olduğu kodlamaların dışına çıkarak böyle bir galibiyet alması da oldukça dikkati çekmektedir. Bu da yapay zekânın nasıl bir statüye sahip olacağı sorununu gündeme getirmektedir.

Suudi Arabistan'ın Sophia'ya vermiş olduğu vatandaşlık hakkı gibi tüm yapay zekâların tamamı mı vatandaşlık alacak yoksa yapay zekâlar kullanım alanlarına göre mi değerlendirilecek sorusu zihinleri meşgul etmektedir. Çünkü ilerleyen süreçlerde yapay zekâ, tıpkı satranç ustasını yenmesi gibi belirli eylemlerde bulunacaktır. Üreticisinden bağımsız hareket edebilme potansiyeline sahip olan bir varlığa ya yasal bir sorumluluk ya da hukuki bir statü verilmesi gerekmektedir. Tıpkı insan gibi yapay zekâ da hukuk karşısında yasal bir sorumluluğa tabii tutulmalıdır.

Sigmund Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı insan üzerinden değerlendirilmektedir. Bireyin, kişilik oluşumunda kastedilen psikoseksüel gelişim evrelerinde ebeveyn tutumuna dikkat çekmektedir. Çünkü ilk 6 yaş sürecinde yani oral, anal, fallik evrelerinde ebeveyn tutumu, çocuğun kişilik oluşumunda etkili olmaktadır. Bireyin bu evrelerde almış olduğu eğitim, bastırılmış olduğu duygular veya travmatik yaşantılar yetişkinlikte kişilik bozukluğu olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle kişiliğin üç boyutu olan id, ego ve süperegö önem arz etmektedir. İd, ego ve süperegö kişiliğin oluşumunda farklı oranlarda etkili olsa da id en

çok dikkat edilmesi gereken boyut olmaktadır. Çünkü psikoseksüel gelişim evresinin başlangıcı olan oral dönemde bebek haz ilkesiyle hareket etmekte ve bireyin ilkel tarafı olan id, burada ortaya çıkmaktadır. Bu noktada bireyin ahlaki tarafı olan süperegö ve ilkel tarafı olan id arasında bir denge zorunluluğu bulunmaktadır. Dengeyi sağlayacak bir diğer boyut da ego olmaktadır. Ego, id ve süperegönün isteklerini, koşullara uygun ve doğru zamanda tatmin etmektedir. Bir düzen içinde hareket eden bu boyutlar bireyin sağlıklı bir gelişim süreci yaşamasına olanak sağlamaktadır.

Freud'a göre insanlar iki temel dürtüyle dünyaya gelmekte ve bu iki dürtüyle yönlendirilmektedir. Cinsellik ve yıkıcılık olarak tabir edilen bu iki dürtü, hem karşı karşıyadır hem iç içedir hem birlikte çalışmaktadır. Freud bu iki dürtünün aynı anda insanda var olmasının, insanın tüm zihinsel ve fiziksel eylemlerinin gerçekleşmesini sağladığını düşünmektedir. Beden, herhangi bir ihtiyaç duyduğunda ya da bir gereksinim halinde bu içgüdüler harekete geçmektedir.

Birey, doğuştan getirdiği içgüdülerle hareket etmektedir. Bu içgüdüler kimi zaman bireyi toplum tarafından kabul görmeyen durumların içerisine sokabilmektedir. Ancak içgüdülerin dengeyi sağlayabilmesi halinde bir düzen oluşmaktadır. Bu da bireyin toplum içerisinde rahat bir yaşam sürmesini sağlamaktadır. Çünkü birey, toplumdan bağımsız düşünülmemektedir. Kişilik oluşumunda da ebeveynin tutumuyla birlikte sosyal çevrenin de kişiliğin oluşumunda etkisi bulunmaktadır. Bireyin yaşadığı topluma ayak uydurması zorunlu bir durum olmaktadır. Bu nedenle de birey, toplum içerisinde, toplum kurallarına, ahlakına, geleneğine ve göreneğine göre hareket etmektedir. Tam da bu noktada yani toplum normları içerisinde yaşayabilmek adına birey, dengeyi kuran egoya ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan bakıldığında Freud'un kişilik oluşumunda ele aldığı gelişim evrelerinin aynısını yapay zekâya uyarlamak mümkün görünmemektedir. Çünkü yapay zekâ böyle bir yapıya sahip görünmemektedir. Tıpkı bir birey gibi ebeveynleriyle özdeşleşebilecek ya da toplum normları içerisinde kendini gerçekleştirebilecek ve daha sonra da ölebilecek bir robot olmamaktadır. Çünkü şu anda bile yapay zekâyla ilgili tanımlar yapıldığında insan olarak değil insan benzeri bir robot olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle "Yapay zekânın bir kişiliği olacak mı?", "Yapay zekâ da bir birey olarak mı toplum içerisinde yaşayacak?" soruları daha fazla önem arz etmektedir. Toplumda, sosyal hayatımızda ve en mahrem alanlarımızın içinde bile olan yapay zekâlar, nasıl bir konuma sahip olacaklar sorununa dikkat çekerek alternatif fikirlerin üretilmesinden ziyade artık hukuki bir düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada bir fikir birliğine ulaşıp harekete geçilmesi zorunlu olmaktadır. Bunun sonucunda da yapay zekâyı verilmesi öngörülen hukuki statünün öncelikli hale gelmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ber, A. S. (2022). Yapay Zekânın Hukuki Statüsü Ve Kişilik Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, 6(1).

- Çelebi, E., & Gültekin, A. (2020). Ontolojik Sınırların Belirsizliği: Yapay Zeka, Mit Ve Her (Aşk) Filmi Üzerinden Bir Değerlendirme. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6(1), 40-46.
- Çelebi, V., & İnal, A. (2019). Yapay Zeka Bağlamında Etik Problemi. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 12(66).
- Çevik, M. (2017). Yapay Zekâ Robotları Bir gün Özgürleşip Allah'a İnanabilirler mi? *Beytülhikme*, 7(2).
- Doğan, E. (2022). Dijital Çağda Yeni Bir Hukuki Kişilik Arayışı: Yapay Zeka. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 219-221.
- Gençtanırım Kurt, D., & Çetinkaya Yıldız, E. (2021). *Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, A. (2022). Yapay Zekayı Hukuk Felsefesi Bağlamında Düşünmek: Yapay Zekanın Hukuk Düzenindeki Yeri ve Önemi. H. Babacan içinde, *Sosyal ve İdari Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar Ve Yeni Eğilimler-4* (s. 47-61). Iype Yayınevi.
- Kara Kılıçarslan, S. (2019). Yapay Zekanın Hukuki Statüsü Ve Hukuki. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*(2). doi:10.33432/ybuhukuk.599224
- Morris, C. (2013). *Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye Giriş)* (3 b.). (H. Ayvaşık, & M. Sayıl, Çev.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Murdock, N. (2016). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları* (2 b.). (F. Akkoyun, Çev.) İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Öztürk Dilek, G. (2020). Yapay Zihin Problemine Felsefi Bir Bakış. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, O., & Aylin Uluşahin. (2016). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Bayt Yayınevi.
- Pirim, H. (2006). Yapay Zeka. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 1(1), 84.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş*. (T. Geniş, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B., & Loftus, G. (2012). *Atkinson ve Hilgard Psikolojiye Giriş* (14. Baskı b.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Tahça, M. (2009). Felsefi Açından Yapay Zeka. *Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazgan İnanç, B., & Ercüment Yerlikaya, E. (2016). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Zencirkıran, M. (2017). *Davranış Bilimleri*. Bursa: Dora Yayınevi.

Artificial Intelligence and Personality Problem

Research Article

Seda YILDIRIM

Bingol University Institute of Social Sciences
Department of Philosophy Postgraduate Student
syldrm1210@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4439-8914
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8241283>

ABSTRACT

Artificial intelligence emerges as a robotic coding. From the researches, it is concluded that artificial intelligence is a human-like machine, it has features such as being able to reason like a human, act like a human, and produce solutions for problems. For this reason, it enters not only science but also philosophy. From the point of view of science, the idea that philosophy's method of dealing with artificial intelligence is rather a curiosity about human nature, what human structure is and how it is will not be absurd. Although this humanoid intelligent machine, created by the human race, appears as a positive product in the eyes of science, it brings with it the obligation to deal with the problems related to the legal and moral dimensions of the business from a philosophical point of view. The question of whether artificial intelligence will have a personality has emerged as a result of a purely philosophical approach and seems to be one of the problems that should be discussed. In that case, with a philosophical approach, artificial intelligence emerges as a machine in which human characteristics such as consciousness, personality, morality, and conviction that are expected to have human characteristics are also considered. For this reason, "Is it possible to talk about the personality problem of a human being, while it is possible to talk about the personality problem of a humanoid machine?" Searching for an answer to the question is also the most natural way.

Key Words: Artificial intelligence, Freud, legal status, personality, psychoanalysis